

УДК: 351.78

Bibliid 1451-3188, 23 (2024)

Год XXIII, бр. 86, стр. 113–126

Изворни научни рад

Рад примљен 3. 4. 2024. године

Рад одобрен 2. 5. 2024. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2024.23.86.7

ГРАЂАНСКА КОНТРОЛА БЕЗБЕДНОСНОГ СЕКТОРА

Раде БОГОЈЕВИЋ, Милош ИВЕТИЋ*

Апстракт: Рационалан приступ савременој грађанској контроли безбедносног сектора представља веома битно питање за остварење благостања људи у нашем друштву. Имајући ово у виду, Скупштина Републике Србије, коју чине изабрани представници народа, морала би да сарађује веома блиско са Владом и органима и службама безбедности. Скупштина је одговорна за постављање правних оквира, регулисање буџетских средстава и надгледање рада целокупног безбедносног сектора. Извршавање наведених овлашћења морало би да се одвија по принципима узајамног поверења и јавног дијалога. Поред Скупштине, и Заштитник грађана (Омбудсман) као и независни медији морали би помоћи грађанима и њиховим политичким представницима својим правовременим и тачним извештавањем. Имајући у виду значај сектора безбедности у европској, али и у широј међународној заједници, свака држава би требало да настоји да правно уреди ову специфичну област. У том погледу, и аутори овог рада настоје да приближе одређена знања и професионална искуства широј читалачкој публици, не би ли тиме указали на важност система и принципа савремене грађанске контроле безбедносног сектора.

Кључне речи: Грађанска контрола, безбедносни сектор, Скупштина, службе безбедности, Омбудсман, медији.

---

* Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић, Нови Сад; E-mail: radebogojevic4444@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1422-6177>

Центар за основну полицијску обуку, Сремска Каменица, <https://orcid.org/0009-0007-2562-3115>

1) УВОД

Главни подстицај за предметну анализу аутори су пронашли у смерницама садржаним у приручнику под називом „Парламентарни надзор безбедносног сектора“, из 2003. године, холандског аутора Ханса Борна (*Hans Born*).¹ У савременом друштву безбедносни сектор постаје све већи и сложенији. Приметан је мањак неопходних ресурса и стручног кадра, који су незаобилазни када је у питању помоћ у надзору и контроли сектора безбедности. Уопште је познато да грађанско друштво, средства масовне комуникације, као и поједини органи и организације могу у великој мери да допринесу ефикаснијој контроли сектора безбедности. Схватање да су само војска и полиција одговорни за безбедност увелико се напушта, што отвара простор једном новом, савременијем гледишту у којој безбедносна култура сваког грађанина има своје место. Тако настаје једна нова култура – „култура безбедности“ у којој учествују сви.² Грађанска контрола безбедносног сектора, као начело добре владавине, може да буде корисна само ако су грађани свесни питања њихове безбедности. Ваљаност јавне комуникације о безбедносним питањима зависи од правовремености и тачности података које јавности пружају највиши представници власти. У већини земаља, парламент би требало да буде нарочито заинтересован да јавност има неопходан ниво правовремених података о безбедности, како би била у могућности да разуме тренутно стање и донесе правилне одлуке приликом одлучивања. За разумевање система контроле служби безбедности од кључног је значаја утврђивање њиховог правног положаја и статуса у националним правним системима. То важи за државе чланице ЕУ, али и за државе кандидате за приступање овој организацији, као што је Република Србија. С тим у вези, од правног положаја служби безбедности зависе и „општи“ и „посебни“ механизми контроле који се над њима врше.³

¹ Приручник је издат под покровитељством Интерпарламентарне уније (ИПУ) и Женевског центра за демократску контролу оружаних снага (ДКОС) и намењен је првенствено посланицима.

² Љубомир Стајић, Драгић, Пајковић, *Систем заштите личности и објеката*, Правни факултет Нови Сад, 2008, стр. 51.

³ Дејан Миленковић, Слободан Копривица, Владимир Тодорић, *Контрола служби безбедности*, Организација за европску безбедност и сарадњу Мисија ОЕБС у Србији Београд и Центар за нову политику Београд, 2011, стр. 6.

2) ГРАЂАНСКО ДРУШТВО И БЕЗБЕДНОСТ

Још је Аристотел као основни циљ функционисања државе одредио остварење безбедности и благостања њеног становништва.⁴ Становништво државе сачињава грађанско друштво. Ово друштво према мишљењу аутора представља самосталну организацију која се налази између државних установа и приватног живота појединца и заједнице. Грађанско друштво обухвата широку лепезу добровољних удружења и друштвених покрета, односно широк спектар организација и група које представљају различите друштвене интересе. Процес демократског напретка једног друштва управо зависи од њих, будући да удружења, покрети, организације и групе грађана имају снажну улогу у функционисању и успостављању демократије. Динамично грађанско друштво основни је услов демократије и противтеже моћи државе и интереса појединаца и група. Високообразовне установе, разни експертски тимови, удружења грађана за људска права и слично, могу својим активностима да утичу на одлуке и политичке мере у вези са безбедносним сектором. Удружења грађана и истраживачи могу да јачају демократски и парламентарни надзор безбедносног сектора на више начина: објављивањем независних анализа и података о безбедносно интересантним појавама и догађајима, посматрањем и поспешивањем поштовања владавине права у друштву, истицањем безбедносних питања важних читавом друштву, доприносом изградњи стручности организовањем курсева, семинара и разних трибина, пружањем алтернативних стручних гледишта о безбедносној политици, давањем повратних информација о одлукама из политике националне безбедности, едукацијом јавности и омогућавањем алтернативних расправа у јавном домену итд. Безбедност се може посматрати у опсегу од идеалне заштићености референтних вредности до њиховог поништења или тоталног негирања. Реч је о две обрнуто сразмерне и комплементарне димензије једне замишљене целине: што је безбедност већа, небезбедност је мања и обрнуто.⁵ У најужем смислу, безбедност се схвата као минимум фактора неопходних за њено несметано одвијање и развој. Типичан пример за то је лична сигурност под којом схватамо све облике природног права, према коме се свако људско биће може

---

⁴ Мирко Грчић, *Политичка географија*, Географски факултет, Београд, 2000, стр. 132.

⁵ Милан Даничић, *Основи безбедности*, Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић у Новом Саду, 2018, стр. 17.

несметано развијати испољавајући слободу своје личности.⁶ У савременој светској политици, чиниоци безбедности могу се појавити у много облика и величина. Обично су истраживачи међународних односа најбоље упознати са деловањима држава и расправама о томе како оне обликују и спроводе своје политике безбедности.⁷ С обзиром на сложеност безбедносног сектора, добро развијена структура парламентарних тела (скупштинских одбора), кључна је ако законодавна власт жели да обавља прави утицај на извршну. Парламентарни надзор безбедносног сектора не би требао да укључује само један одбор, већ неколико њих са комбинованим мандатима. У Републици Србији надзор над радом служби безбедности, непосредно или преко надлежног одбора обавља Народна скупштина.⁸ Када се надзор извршава преко одбора, тада је одбор у обавези да извести Народну скупштину о својим закључцима и предлозима. Директори служби безбедности, најмање једном у току редовног заседање Народне скупштине, подносе одбору извештај о раду службе (редовни извештај). Такође, директори служби безбедности подносе извештај одбору и по потреби или на захтев одбора (ванредни извештај).

3) ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА (ОМБУДСМАН) И БЕЗБЕДНОСТ

Шведски парламент, у циљу контроле извршне власти, први је још 1809. године, поставио парламентарног повереника под називом „омбудсман“. Реч омбудсман у шведском језику означава особу која има слуха за грађане. У својој почетној фази деловања, омбудсман је имао задатак да спречи тадашњег краља и владу да не игноришу постојеће законе и остала правила. Он је од извршне власти захтевао извештаје о примени закона и био је овлашћен за покретање поступака утврђивања одговорности државних службеника. Касније, као посебна

---

⁶ Остоја Крстић, *Етиологија угрожавања система безбједности*, Факултет за безбедност и заштиту, Бања Лука, 2007, стр. 221.

⁷ Пол Вилијамс, *Увод у студије безбедности*, Службени гласник, Факултет безбедности, Београд 2012, стр. 49.

⁸ Народна скупштина Републике Србије је највише представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти у Републици Србији. Скупштину чини 250 народних посланика, који се бирају на непосредним изборима, тајним гласањем, у складу са законом.

установа, омбудсман за безбедност се у неколико правних система јавља под различитим именима, попут омбудсмана за одбрану у Финској, Норвешкој, Португалији и Немачкој, војног комесара за војне жалбе у Израелу, омбудсмана Министарства националне одбране канадских снага у Канади, и омбудсмана аустралијских одбрамбених снага у Аустралији. Омбудсман представља додатни механизам за посматрање сектора безбедности и у многим државама чланицама ЕУ, а своју функцију обавља у име грађана и/или скупштине. Његов главни задатак је истраживање наводних арбитражних одлука или прекршаја почињених у име одговорних руководиоца безбедносних служби. Они могу да буду изабрани у скупштини којој и одговарају (Немачка и Шведска) или именовани од руководиоца задужених за безбедност (Израел и Канада). Службе неких омбудсмана имају седиште у скупштинским просторијама (као у случају немачког парламентарног комесара за оружане снаге), али оне могу институционално да буду смештене и изван скупштине (случај Шведске). Припадници безбедносног сектора и остали грађани који сматрају да су им повређена нека права од стране припадника служби безбедности на било који начин, могу да захтевају да омбудсман започне истрагу. Поред тога, и изабрани представници народа могу од њега да траже да истражи наводе притужби и злоупотреба. Ако омбудсман установи да је притужба била оправдана, може да сачињава препоруке, укључујући и захтеве да установа која је у питању, измени или поново размотри одлуку. У данашње време омбудсман је најчешће особа или институција која је задужена да представља интересе грађана. Омбудсман истражује злоупотребе или повреде права и интереса грађана и одговара на њихове притужбе. У Републици Србији институција омбудсмана уведена је Законом о заштитнику грађана 2005. године.⁹ Следеће, 2006. године, Заштитник грађана је имплементиран и у Устав Републике Србије.¹⁰ Први републички Заштитник грађана је ступио на дужност 23. јула 2007. године, полагајући заклетву пред Народном скупштином. Заштитника грађана бира и разрешава Народна скупштина Републике Србије, којој је дужан да подноси годишње извештаје. Он покреће поступак по притужби грађана или по сопственој иницијативи. Заштитник грађана је

---

⁹ „Закон о заштитнику грађана“, *Сл. гласник РС*, бр. 79/2005.

¹⁰ „Устав Републике Србије“, *Сл. гласник РС*, бр. 98/2006 и 15/2021.

овлашћен да контролише законитост и правилност рада органа управе, ради утврђивања да ли је њиховим актима, радњама или нечињењем дошло до кршења права грађана зајамчених Уставом, потврђеним међународним уговорима, општеприхваћеним правилима међународног права, законима, другим прописима и општим актима Републике Србије.¹¹ У Републици Србији заштитник грађана није овлашћен да контролише рад Народне скупштине, председника Републике, Владе, Уставног суда и судова и јавног тужилаштва.¹²

4) УТИЦАЈ СРЕДСТАВА МАСОВНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ НА БЕЗБЕДНОСТ

Средства масовне комуникације у великој мери помажу јавности и њеним политичким представницима у погледу одлучивања уз правовремена и тачна обавештења о питањима безбедности.¹³ Она доприносе надзору деловања све три гране власти и могу да утичу на садржај и значај питања у јавној расправи, која могу да утичу на власт, пословне кругове, академску заједницу и грађанско друштво. Слобода средстава масовне комуникације у ЕУ и демократском свету сматра се кључним и неизбежним елементом демократског система. У земљама у којима средства масовне комуникације нису независна, лако могу да буду злоупотребљена за пропагандне циљеве политичких вођа. У таквим случајевима, ова средства сигурно не могу да допринесу отворености и демократском надзору безбедносног сектора. Средства масовне комуникације имају право да сакупљају и објављују податке о безбедносним питањима од јавног интереса и имају одговорност да износе истинитости, тачности и правичности. Она такође, могу да помогну владајућој структури да своје одлуке лакше објасне грађанима, који иначе имају право да буду обавештени и да активно учествују у

---

¹¹ Народна скупштина бира Заштитника грађана већином гласова свих народних посланика, на предлог одбора надлежног за уставна питања, на период од осам година без могућности поновног избора.

¹² „Закон о заштитнику грађана“, *Сл. гласник РС*, бр. 105/2021.

¹³ Средствима масовне комуникације сматрамо новине, телевизију, радио, интернет и видео игре. Нису сва ова средства настала у исто време, али за све њих стоји да имају јак утицај на људска схватања и истовремено обликују јавно мњење уопште. Од свих средстава масовних комуникација, највећи утицај има телевизија са мноштвом канала и разноврсних садржаја.

процесу креирања безбедносне политике у својој држави. Државе чланице ЕУ и друге демократске државе имају законе који се баве слободом средстава масовне комуникације. Ово међународноправно начело садржано је у члану 19. Универзалне декларације о људским правима, које каже: „Свако има право на слободу мишљења и изражавања. То право садржи слободу мишљења без туђег мешања и слободу тражења, примања и саопштавања информација и идеја кроз било које медије и без обзира на границе“. Наведено међународноправно начело садржано је и у многим конституционалним актима демократских држава. Њиме се изражава пуна слобода мишљења и изражавања, без утврђивања законских ограничења која би могла потећи због безбедносних разлога. У Републици Србији Законом о јавном информисању и медијима уређује се начин остваривања слободе јавног информисања, која посебно обухвата: слободу прикупљања, објављивања и примања информација, слободу формирања и изражавања идеја и мишљења, слободу штампања и дистрибуције новина, слободу производње, пружања и објављивања аудио и аудио-визуелних медијских услуга, слободу ширења информација и идеја преко интернета и других платформи, као и слободу издавања медија и обављања делатности јавног информисања. Јавно информисање је слободно и не подлеже цензури.¹⁴

5) СЛУЖБЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Надзор над службама безбедности

Службе безбедности су кључна компонента сваке државе које пружају независне анализе података битних за безбедност државе, друштва и заштиту њихових животних интереса. Иако оне у принципу зависе од извршне власти, парламент игра кључну улогу у надгледању њихових делатности. Природа служби безбедности јесте сакупљање и анализа безбедносних података. Такве акције захтевају висок степен тајности. С друге стране, постоји опасност да подаци буду злоупотребљени у домаћем политичком контексту. Зато постоји потреба за јасним демократским надзором оваквих служби. У савременој демократији службе безбедности треба да теже ефикасности, политичкој неутралности, привржености професионалној

---

¹⁴ „Закон о јавном информисању и медијима“, *Сл. гласник РС*, бр. 92/2023), чл. 3. и 4.

етици, деловању унутар законитих овлашћења и у складу са уставним и правним нормама и демократском праксом. Прописи који се доносе у вези са делокругом рада безбедносних служби треба да почињу са јасним правним оквиром, који те службе имплементира у законе који су донети од стране скупштине. Већина држава у ЕУ примењује неки вид формалног надзора, нарочито у виду парламентарних одбора за надзор. Делокруг постојећих одбора, попут одбора за одбрану и безбедност, понекад се шири и на веома осетљива безбедносна питања. У једном броју земаља, национални парламенти успоставили су одборе или пододборе посебно усредсређене на надзор обавештајних и тајних служби. У Републици Србији 2007. године донет је Закон о основама уређења служби безбедности.¹⁵ Овим Законом уређују се основе безбедносно-обавештајног система Републике Србије, усмеравање и усклађивање рада служби безбедности и надзор над њиховим радом. Као тело које обавља одређене послове и задатке из области националне безбедности успостављен је Савет за националну безбедност.¹⁶ Извршавање закључака Савета, координација и оперативно усклађивање рада служби безбедности поверено је Бироу за координацију.¹⁷ Народна скупштина образује стална (одбори) и привремена радна тела (анкетни одбори и комисије). Одбор за контролу служби безбедности надзире: уставност и законитост рада служби безбедности, усклађеност рада служби безбедности са стратегијом националне безбедности, стратегијом одбране и безбедносно-обавештајном политиком Републике Србије, поштовање политичке, идеолошке и интересне

---

¹⁵ „Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2007 и 72/2012.

¹⁶ Чланови Савета су: председник Републике, председник Владе, министар одбране, министар унутрашњих послова, министар правде, начелник Генералштаба Војске Србије и директори служби безбедности. Савет има и секретара Савета, који учествује у раду Савета без права одлучивања.

¹⁷ Биро за координацију оперативно усклађује рад служби безбедности и извршава закључке Савета о питањима из своје надлежности, а посебно утврђује задатке који се извршавају оперативним усклађивањем делатности служби безбедности и служби безбедности и других државних органа и, с тим у вези, кординира њихове активности. Биро утврђује начин оперативног усклађивања у појединим случајевима, оснива мешовите радне групе за оперативне задатке који се извршавају оперативним усклађивањем делатности и утврђује њихове задатке, анализира резултате оперативног усклађивања и о томе, по потреби, извештава Савет најмање једном у шест месеци.

неутралности у раду служби безбедности, законитост примене посебних поступака и мера за тајно прикупљање података, разматра предлог буџетских средстава за рад служби безбедности и надзире законитост њиховог трошења, разматра и усваја извештаје о раду служби безбедности, разматра предлоге закона и других прописа из надлежности служби, разматра предлоге, петиције и представке грађана који су упућени Народној скупштини у вези са радом служби безбедности, предлаже мере за њихово решавање и о томе обавештава подносиоца, утврђује чињенице о незаконитостима и неправилностима у раду служби безбедности и о томе извештава Народну скупштину.¹⁸ Поред надзора од стране Народне скупштине, службе безбедности у Републици Србији подлежу и јавном надзору. Наиме, службе безбедности обавештавају јавност о свом раду преко органа којима достављају извештаје на начин којим се не угрожавају права грађана, национална безбедност и други интереси Републике Србије. Законом је предвиђено да службе безбедности могу и непосредно обавештавати јавност о појединим безбедносним појавама и догађајима.

Посете објектима служби безбедности

Темељно упознавање безбедносног сектора важно је за адекватну грађанску контролу рада служби и органа безбедности. Теоријско знање треба да буде подржано практичним и теренским искуством ради бољег разумевања потреба безбедносних служби. Имајући ово у виду, организоване, најављене грађанске посете безбедносним службама могу се сматрати начином развијања дијалога, изградње међусобног поверења и разумевања између политичких вођа и руководиоца служби безбедности. Непотребно је говорити о томе да посете објектима безбедносних служби треба да буду усаглашене са одговарајућим министарством или са владом. Неочекиване и неусаглашене посете могу да имају тешке контрапродуктивне последице, јер могу да се тумаче као недостатак поверења у безбедносне службе. Заобилажење хијерархије може генерално да наруши нормално функционисање система безбедности. Могућност таквих посета, у принципу, ограничава из праксе проистекла чињеница „што може да се види само оно што руководиоци

---

¹⁸ Саша Мијалковић, *Национална безбедност*, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2018, стр. 331–332.

безбедносних служби желе да буде виђено“. Наиме, такве посете не откривају праву природу проблема, али службама безбедности и те како дају могућност да окрену ситуацију у корист својих интереса, нарочито у време расправе и поделе буџетских средстава. Сходно Закону о основама уређења служби безбедности Републике Србије, директор службе безбедности дужан је, на захтев Одбора, да омогући члановима Одбора приступ у просторије службе, дозволи им увид у документацију, пружи податке и информације о раду службе и одговори на њихова питања у вези са радом службе. Због специфичности података до којих службе долазе, законска је обавеза да чланови одбора одмах након избора потписују изјаву о обавезности чувања службене тајне, док лица која само учествују у раду Одбора, изјаву потписују пре почетка ангажовања у Одбору.

Управљање људским ресурсима у службама безбедности

Рад у службама безбедности је занимање које има посебне облике, попут физичких ризика, редовних премештаја, честих одвајања од породице и сл. Грађани би требало да буду свесни да рад у безбедносним службама није „само још једно занимање“. Правилно управљање људским ресурсима, укључујући правилну селекцију за пријем, одабир, исплаћивање, образовање и систем награђивања, кључни су елементи за развој професионалног безбедносног сектора који се држи демократских начела и поштује владавину права и врховну цивилну власт. Скупштина мора да надгледа стварање и одржавање професионалних безбедносних служби. Она треба да обезбеди да се планови управљања људством развијају и спроводе, водећи ка демократској и професионалној радној снази. Такође, Скупштина би требала да надзире да ли се држава у односу на припаднике служби понаша као правичан послодавац у погледу плата, радних услова, разних давања, пензија и сл.

6) ПРЕТЕЧЕ КОНТРОЛЕ БЕЗБЕДНОСНОГ СЕКТОРА

Интерпарламентарна унија (ИПУ)

Интерпарламентарна унија (ИПУ) основана је 1889. године, као међународна организација парламената суверених држава. Нови посматрачки статус ИПУ при Уједињеним нацијама означава најновији

корак њеног настојања да парламентарну димензију изнесе на међународну сцену и да се у међународним преговарачким процесима чује глас изабраних представника народа. Као кључна тачка парламентарног дијалога и деловања, организација окупља парламенте око: а) разматрања питања од међународног интереса, б) доприноса одбрани и унапређењу људских права и, в) помагања консолидовању представничких установа широм света. Њено чланство учествовало је у решавању безбедносних питања попут питања наоружања, ембарга, међународних санкција и формирања Међународног кривичног суда, сузбијања тероризма итд. Унија је 1994. године успоставила посебан одбор за унапређење поштовања међународног хуманитарног права. У сарадњи са Међународним комитетом Црвеног крста, тај одбор је 1999. године објавио приручник за посланике о поштовању међународног хуманитарног права. ИПУ има и парламентарни одбор који помаже у доношењу решења на Блиском истоку, као и групу која помаже унапређивању дијалога између представника политичких странака два одвојена дела Кипра. Такође, има посебан механизам подстицања безбедности и сарадње у Средоземљу.

Женевски центар за демократску контролу оружаних снага (ДКОС)

Јачања грађанске и демократске контроле структура безбедности постало је важно питање међународне заједнице. Као практичан допринос том општем и позитивном кретању, Швајцарска влада је у октобру 2000. године, на иницијативу Савезног министарства одбране, цивилне заштите и спорта и Савезног министарства иностраних послова, основала Женевски центар за демократску контролу оружаних снага (ДКОС).

Центар подстиче и подржава државне и недржавне установе у напору да појачају грађанску и демократску контролу оружаних и безбедносних снага и потпомаже међународну сарадњу на том пољу, првенствено у евроатлантским регионима. Организација сакупља податке, предузима истраживања и учествује у умрежавању ради утврђивања проблема, установљавања начелних лекција и предлагања најбоље праксе демократске контроле оружаних снага и цивилно-војних односа. Поред тога, Центар, пружа стручну и другу подршку свим заинтересованим странама, нарочито владама,

скупштинама, војним властима, међународним организацијама, удружењима грађана, академским круговима и сл.

Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС)

Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) настала је из Конференције за европску безбедност и сарадњу (КЕБС), која је 1975. године одржана у Хелсинкију. КЕБС је 1995. године преименован у ОЕБС. Организација прилази питању безбедности свеобухватно и кооперативно. Бави се веома широким пољем питања везаним за безбедност држава чланица, укључујући: контролу наоружања, превентивну дипломатију, мере за унапређење безбедности и поверења, заштиту људских права, надгледање избора, као и економску безбедност и јавне послове. Централно место програма ОЕБС-а јесте јачање владавине права и поштовање људских права. Одмах затим, ту је и саветодавна помоћ органима власти у вези са припремом и применом закона који би требало да буду транспарентни, применљиви и усклађени са међународним правним стандардима и домаћим прописима.¹⁹

7) ИЗВОРИ

- Грчић, М., *Политичка географија*, Географски факултет, Београд, 2000. године.
- Даничић, М., „*Основи безбедности*“, Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић у Новом Саду, 2018. године.
- Кесеровић, Д., *Систем безбједности Европске уније*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука 2012.
- Крстић, О., *Етиологија угрожавања система безбједности*, Факултет за безбедност и заштиту, Бања Лука, 2007. године.
- Мијалковић, С., *Национална безбедност – четврто, измењено и допуњено издање*, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2018. године.
- Миленковић, Д., Копривица, С., Тодорић, В., *Контрола служби безбедности*, Организација за европску безбедност и сарадњу,

¹⁹ Драгомир Кесеровић, *Систем безбједности Европске уније*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука 2012. године, видети опширније на странама 298–305.

Мисија ОЕБС у Србији Београд и Центар за нову политику Београд, 2011. године.

- Стајић, Љ., Пајковић, Д., *Систем заштите личности и објеката*, Правни факултет Нови Сад, 2008. године.
- Hans, Vorna, приручник *Парламентарни надзор безбедносног сектора*, Интерпарламентарна унија (ИПУ) и Женевски центар за демократску контролу оружаних снага (ДКОС), 2003. године.
- „Устав Републике Србије“, *Сл. гласник РС*, бр. 98/2006 и 15/2021.
- Вилијамс, Пол, *Увод у студије безбедности* – 2008. године, Службени гласник, Факултет безбедности, Београд 2012.
- „Закон о заштитнику грађана“, *Сл. гласник РС*, бр. 79/2005.
- „Закон о заштитнику грађана“, *Сл. гласник РС*, бр. 105/2021.
- „Закон о јавном информисању и медијима“, *Сл. гласник РС*, бр. 92/2023.
- „Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије“, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2007 и 72/2012.

8) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

У данашње време неспорно је да постоји потреба за свеобухватном савременом грађанском контролом безбедносног сектора у друштву. У већини земаља ЕУ и демократским државама света парламенти, као највиша законодавна тела, надлежни су за контролу функционисања укупног сектора безбедности. Јавне комуникације о безбедносним питањима зависе од обима и структуре података које јавности пружају највиши представници власти. Сматра се да уколико држава не обезбеди потребан ниво савремене грађанске контроле безбедносног сектора, у таквим државама не постоји поштовање индивидуалних слобода и права. Држава без грађанске контроле безбедносног сектора стога, у најбољем случају, треба да буде сматрана недовршеном демократијом или демократијом у настајању. Како се безбедносни систем бави једним од кључних задатака државе, систем међусобне провере и равнотеже власти нужен је да успостави равнотежу законодавне и извршне власти. Парламентарни надзор безбедносног сектора постао је суштински чинилац поделе власти на нивоу државе и у стварности поставља границе влади или председнику. Савремена контрола сектора безбедности постало је важно питање на глобалном

плану. Таква позитивна тенденција манифестована је и кроз оснивање разних међународних организација и тела попут Интерпарламентарне уније или Женевског центра за демократску контролу оружаних снага. Пратећи савремена кретања на овом плану, аутори су дошли до закључка да нема међународно прихваћених стандарда у области савременог грађанског надзора безбедносног сектора, будући да се безбедност и одбрана сматрају деловима националне суверености држава. Постоје само регионални стандарди, садржани у кодексима понашања (нпр. у ОЕБС-у), те одређени општи стандарди у државама чланицама ЕУ усаглашени са европским безбедносним политикама које би Република Србија, као држава кандидат, свакако требало да узме у обзир у периоду претприступних преговора са овом организацијом.

CIVIL CONTROL OF THE SECURITY SECTOR

Rade BOGOJEVIĆ, Miloš IVETIĆ*

Abstract: A rational approach to modern civilian control of the security sector is a very important issue for achieving the well-being of people in our society. Bearing this in mind, the Assembly of the Republic of Serbia, made up of elected representatives of the people, would have to cooperate very closely with the government, security authorities, and services. The Assembly is responsible for establishing legal frameworks, regulating budget funds, and overseeing the work of the entire security sector. The execution of the aforementioned powers would have to be done in accordance with the principles of mutual trust and public dialogue. In addition to the Assembly, the Protector of Citizens (Ombudsman) and the independent media should help citizens and their political representatives with timely and accurate reporting. Considering the importance of the security sector not only in Europe but also in the wider international community, every country should strive to legally regulate this specific area. In this regard, the authors of this work also strive to bring certain knowledge and professional experiences closer to a wider readership to point out the importance of the system and principles of modern civilian control of the security sector.

Keywords: civil control, security sector, Assembly, security services, Ombudsman, media.

---

* Faculty of Law and Business Studies, Dr. Lazar Vrkatić, Novi Sad; E-mail: radebogojevic4444@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1422-6177>
Centre for Basic Police Training, Sremska Kamenica, <https://orcid.org/0009-0007-2562-3115>.